

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr. 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.

2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.

3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

4 De examinator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

- 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
- 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
- 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
- 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
- 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
- 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen. Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur. De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

N.B. Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor het examen filosofie VWO kunnen maximaal 47 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Opgave 1 Over levenskunst

Maximumscore 2

- 1 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitleg over het belang van voorbeelden in morele vorming in deugdethische zin 1
 - een argumentatie over de bijdrage van Madonna's levenskunst aan morele vorming 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In deugdzaam voorbeelden herkent men de deugd en voorbeeldig gedrag maakt duidelijk hoe volgens die deugd geleefd kan worden. Dit laat niet alleen de mogelijkheid zien van een deugdzaam leven, het motiveert ook tot een deugdzaam leven 1
- Madonna is een goed voorbeeld van een geëmancipeerde vrouw, die zich niet laat ringeloren. Andere vrouwen/ meisjes kunnen met haar als voorbeeld deugden ontdekken die ze na willen streven, maar ook kunnen zij aan Madonna motivatie ontleen om naar die deugden te streven. Op beide wijzen kan Madonna dus als voorbeeld bijdragen aan de morele vorming in deugdethische zin 1

Maximumscore 2

- 2 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een antwoord op de vraag hoe Madonna volgens Descartes met haar passies om dient te gaan 1
 - een antwoord op de vraag wat Descartes onder 'générosité' verstaat 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Madonna moet zorgen dat de oordelen die in haar passies schuilen correct zijn en zich niet laten meeslepen door passies die onware oordelen impliceren; ze moet dus vastbesloten zijn om niets anders na te streven dan wat nastrevenswaardig is en daadwerkelijk in haar macht ligt 1
- Onder 'générosité' verstaat Descartes de achting voor zichzelf als een wezen dat zelf zijn wil kan bepalen en dat vastbesloten is dat vermogen goed te gebruiken 1

Maximumscore 4

- 3 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een correcte uitleg van de visie van Aristoteles op het stellen van en streven naar doelen 1
 - een correcte uitleg van de visie van Nietzsche op het stellen van en streven naar doelen 1
 - een correcte beschrijving van het verschil 1
 - De manier waarop Madonna haar doelen stelt, is meer in overeenstemming met Nietzsche 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Bij Aristoteles zijn de doelen van nature aanwezig en komen voort uit het wezen van de mens. Zelfverwerkelijking is het verwerkelijken van wat al op eminente wijze aanwezig is en dit betreft bij Aristoteles vooral het deel uitmaken van de samenleving 1
- Bij Nietzsche heeft de mens een animale natuur met vele mogelijkheden waaruit men kan kiezen en zo scheidt men zijn eigen leven en is men "meester en vormgever van zichzelf" 1
- De doelen en zelfverwerkelijking liggen bij Aristoteles dus al vast in het wezen van een mens, terwijl bij Nietzsche een mens geen 'wezen' heeft en dus vrij is zijn eigen doelen te stellen die ieder op zijn eigen wijze kan verwerkelijken 1
- De manier waarop Madonna haar doelen stelt, is meer in overeenstemming met de visie van Nietzsche, want zij maakt van haar leven een kunstwerk, net zoals Nietzsche 1

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Maximumscore 2

- 4 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitleg hoe de deugdethische benadering een meer persoonlijke benadering toelaat 1
 - een uitleg waarom dat bij de meer transcendente benaderingen niet kan: namelijk dat het goede of de wet buiten de persoon vastligt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De deugdethische benadering is gebaseerd op de vrije wil van de mens om ethische doelen te stellen in het leven die aansluiten bij de persoonlijke kwaliteiten van de persoon in kwestie en waarnaar gestreefd wordt vanuit een persoonlijke motivatie 1
- Bij de meer transcendente benadering van de ethiek liggen criteria voor het handelen buiten de persoon vast 1

Maximumscore 4

- 5 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een antwoord op de vraag of Madonna zich aan normalisering onttrekt: nee, alsmede een uitleg 1
 - een correcte uitleg van wat Foucault onder normalisering verstaat 1
 - het noemen van een overeenkomst tussen normalisering en zich deugden eigen maken 1
 - het noemen van een verschil tussen normalisering en zich deugden eigen maken 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Nee, Madonna onttrekt zich niet aan normalisering. Zij doorbreekt weliswaar enkele normen, maar om dat te kunnen doen, moet zij zich aan andere normen houden. Ook de nieuwe normen moet zij zich eigen maken en dat is nu juist de normalisering waar Foucault op doelt 1
- Normaliseren is het internaliseren, eigen maken van normen, zodat zij ‘vanzelf’ gevolgd worden 1
- een overeenkomst is dat zowel bij normalisering als bij het zich eigen maken van deugden het erom gaat dat de normen respectievelijk deugden een dispositie gaan vormen 1
- een verschil tussen normaliseren en het zich eigen maken van deugden is dat normen objectievere leefregels zijn, die meer uitwendig zijn, terwijl deugden uit voorbeelden overgenomen, subjectieve idealen vormen 1

Opgave 2 Tolerantie als deugd

Maximumscore 2

- 6 Een juist antwoord bevat de volgende twee kenmerken van tolerantie die in het geding zijn in Zeist:
- Er kan een maatschappelijk relevant onderscheid worden gemaakt tussen groepen 1
 - Daarbij is er één dominant 1

een voorbeeld van een juist antwoord:

- Twee groepen maken ruzie over gedrag van islamieten dat als grensoverschrijdend wordt ervaren: er is ergernis over geluidsoverlast en het te nadrukkelijk uitdragen van een te eenzijdig godsbeeld. Het onderscheid dat tussen de groepen wordt gemaakt, is dus maatschappelijk relevant; er zou sprake van kunnen zijn dat christenen moslims ‘verdragen’, omdat we een onderscheid kunnen maken op gerechtvaardigde gronden, zonder daarbij te discrimineren 1
- Er is in Zeist sprake van twee groepen: christenen die de maatschappelijke macht in handen hebben en daardoor de dominante groep vormen, en moslims 1

Antwoorden	Deel- scores
Maximumscore 4	
7 ☐ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• een overeenkomst tussen phronèsis en de waarheidsopvatting van Comte-Sponville	<u>2</u>
• een verschil tussen phronèsis en de waarheidsopvatting van Comte-Sponville	<u>2</u>
voorbeeld van een juist antwoord:	
• Een overeenkomst is dat zowel Aristoteles als Comte-Sponville in het op de rede gebaseerde oordeel een belangrijke hulp en voorwaarde zien om tot een deugdzame houding te komen. Bij beide lijkt een verstandelijke afweging van wat deugdzaam is aan de deugdelijke handeling vooraf te gaan	<u>2</u>
• Een verschil is dat Comte-Sponville de theoretische zwakte van de redelijke afweging ziet en dat hij meent dat zekerheid en absolute waarheid principieel onbereikbaar zijn. Aristoteles is er meer van overtuigd dat de praktische wijsheid een betrouwbare leidraad is waaraan ten diepste niet getwijfeld hoeft te worden en die met zekerheid tot juiste daden leidt	<u>2</u>
Maximumscore 4	
8 ☐ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg die verklaart hoe tolerantie superioriteitsgevoel kan maskeren	<u>2</u>
• een verklaring waarom zo'n levensovertuiging niet meer tolerant is	<u>2</u>
voorbeeld van een juist antwoord:	
• Heimelijk zijn we ervan overtuigd dat juist de verdraagzaamheid die onze levenswijze en overtuiging kenmerkt de grotere juistheid ervan aantoon. Onze verdraagzaamheid en ons relativisme plaatst onze tolerante overtuiging boven die van anderen die intolerant en absoluut zijn	<u>2</u>
• Ten diepste tolereert men niet, maar ervaart men zijn eigen overtuiging als superieur: de overtuiging van de ander wordt niet verdragen, terwijl er op wordt neergekeken. Wie andere overtuigingen tolereert, kan zich dus superieur voelen: mijn tolerante levenshouding vind je niet bij de anderen die nog vastzitten in te absolute standpunten	<u>2</u>
Maximumscore 2	
9 ☐ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• Hoe de deugd van de draagkracht een absolutist behoedt voor onverschilligheid	<u>1</u>
• Hoe de deugd van de draagkracht behoedt voor intolerantie	<u>1</u>
voorbeeld van een juist antwoord:	
• Een absolutist hoeft zijn claim op de enig ware levensovertuiging niet op te geven. We ervaren de andere levensovertuiging dan als een probleem, maar dat probleem kunnen we verdragen: we nemen onze waarheidsclaim en die van de ander ten volle serieus, zonder in onverschilligheid te vervallen ('de-waarheid-bestaat-toch-niet-dus-wat-maakt-het-uit'). We houden vast aan onze eigen overtuiging en laten die van de ander volledig toe	<u>1</u>
• We zijn bereid het probleem of de uit de overtuiging van een ander voortvloeiende lasten volop te verdragen en laten de waarheidsclaims naast elkaar bestaan zonder de onze op te geven	<u>1</u>

Maximumscore 3

- 10 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitspraak over de vraag of in fase 5 wel of niet sprake is van tolerantie 1
 - een argumentatie om die uitspraak te ondersteunen 1
 - een omschrijving van tolerantie 1
- voorbeeld van een juist antwoord:
- Nee, in fase 5 treedt onverschilligheid in; tolerantie is het oneens zijn met het standpunt van anderen en het desondanks verdragen. Hier heeft niemand iets te verdragen 1
 - Als ik alle levenswijzen goedkeur, maak ik in feite niet een onderscheid of vind ik ten diepste dat een verschil er niet toe doet 1
 - Onder tolerantie versta ik dat je afziet van ingrijpen of iets zeggen – hoewel dat in je vermogen ligt – op basis van de gelijkwaardigheid van de waarheid van de ander; zonder dat ik daarbij twijfel aan mijn waarheid 1

Opgave 3 Deugd en sport

Maximumscore 3

- 11 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een benoeming van sport als praxis 1
 - een uitleg van de begrippen praxis en poiësis 2
- voorbeeld van een juist antwoord:
- Sportbeoefening door amateurs is een praxis. Je speelt een sport volgens de inherente regels, en hoewel het doel het winnen van de wedstrijd is, gaat het in amateursporten uiteindelijk om het plezier in het spel 1
 - Het doel van een praxis ligt dus (mede) binnen de handeling zelf. Poiësis houdt in dat het doel van de handeling uitsluitend buiten de handeling zelf ligt. In de profsport kan bijvoorbeeld winnen zo een extern doel zijn 2

Maximumscore 4

- 12 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- de reden waarom een sporter die zich in sportief opzicht optimaal ontplooit, al dan niet een deugdzaam mens is in de zin van de deugdedthiek 1
 - een argument voor en één tegen het gelijkstellen van een optimaal ontplooiende sporter aan een deugdzaam mens 2
 - een afweging waarom dit (niet) voldoende is, met een omschrijving van wat deugdzaam zijn in de deugdedthiek inhoudt in verband met individuele keuzes en sociale aspecten van het leven 1
- voorbeeld van een juist antwoord:
- Een sporter kan best óók een deugdzaam mens zijn, maar niet alleen op grond van het feit dat hij in een of meer opzichten deugt als sporter 1
 - Je zou kunnen zeggen dat een sporter het beste uit zichzelf haalt, doet waarvoor hij het meest geschikt is, en zich de daarvoor benodigde technieken en dergelijke heeft eigen gemaakt. Dit strookt met de deugdedthische opvatting van een optimale ontplooiing 1
 - Maar een volledig ontplooid, deugdzaam mens heeft zich ook nog in bredere zin ontplooid: niet alleen zijn specifieke capaciteiten – als sporter, timmervrouw, et cetera – maar ook zijn algemeen menselijke capaciteiten zijn ontplooid 1
 - Een deugdzaam mens heeft het zich tot gewoonte gemaakt om in alle mogelijke situaties met behulp van zijn verstand af te wegen wat hij zal doen, zodat hij zich niet laat bepalen door zijn individuele keuzes. Een deugdzaam leven is immers een goed leven in het geheel van de samenleving 1

Maximumscore 4

- 13
-
- twee van de volgende elementen uit de (horizontale) rijen 1 tot en met 4:

Aristoteles/deugdethiek:	De Coubertin:
1. evenwicht zoeken tussen enerzijds optimalisering van het mens zijn (gelukken), en anderzijds het midden zoeken	evenwicht zoeken tussen enerzijds het hoogste nastreven en anderzijds maat houden
2. de rol van voorbeelden in de ontwikkeling van het karakter	de voorbeeldfunctie in verband met ethische principes
3. training van het karakter en discipline gaan samen met geestelijk-morele ontwikkeling	integratie van – training van – het lichaam en geestelijk-morele kwaliteiten wordt als goed gezien
4. het doel van de persoonlijke ontwikkeling ligt (tevens) in het realiseren van het goede in de samenleving	ontwikkeling van de samenleving ligt in het verlengde van persoonlijk/individuele ontwikkeling

per goed deelantwoord

2*Opmerking**Als een deelantwoord onvolledig is, dan 0 punten toekennen.***Maximumscore 3**

- 14 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitleg waarom de wil bij Kant niet hetzelfde kan zijn als de wil om te winnen (cq. een goede sporter te zijn) 1
 - (waarin opgenomen) een argument dat ingaat op het contingente karakter van de wil om een specifiek doel te bereiken 1
 - een argument dat samenhangt met het ‘universele’ karakter van de rede cq. de op de ratio gebaseerde wil 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De wil om te winnen is een verlangen om te winnen. Bij Kant kan, anders dan in de deugdethiek, om twee redenen moreel handelen niet gebaseerd zijn op onze ‘natuurlijke neigingen’ of verlangens 1
- Niet alleen dat ik het bereiken daarvan niet in de hand heb – waardoor het al dan niet bereiken van dit doel een contingente voorwaarde zou zijn voor wat ‘goed’ is – maar ook kan ik straks iets anders willen, waarmee dan de moraal zelf veranderd zou zijn. Hierom kunnen doelen, gebaseerd op (natuurlijke) verlangens, geen basis zijn voor de moraliteit van mijn wil 1
- Volgens Kant is het goede universeel, anders is het niet ‘het’ goede. De basis van de morele wil moet dus volgens Kant de rede zijn: deze is onveranderlijk, en vormt zelf de garantie voor het morele gehalte van het – op redenering gebaseerde – doel 1

Opmerking

Een antwoord dat de wil bij Kant wel hetzelfde kan zijn als de wil om te winnen kan ook worden goed gekeurd als de argumentatie is gebaseerd op

a) dat je verplicht bent te winnen aan je team, aan je coach, aan het publiek, maar ook aan je tegenstander

b) dat je dit winnen daarom een goed doel vindt in deze specifieke situatie

c) waarbij de morele wil om te winnen dus is gebaseerd op een rationeel inzicht waarbij de aanwezigheid van een team, het publiek en de tegenstander zijn meegewogen

Maximumscore 4

15 □ Een juist antwoord bevat de volgend elementen:

- een redenering over de verenigbaarheid van het gebruik van doping in (top-)sport en een deugdethisch leven 1
- een zelfgekozen, in dit verband relevant principe uit de deugdethiek 1
- een argumentatie of afweging waarin de relevantie van dit principe voor de vraag duidelijk wordt 1
- een met de redenering consistente conclusie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Het gebruik van doping als hulpmiddel hoeft niet strijdig te zijn met deugdethiek. Je kunt wel zeggen dat het steeds verder opschroeven van prestaties en records in strijd is met het principe van de ontwikkeling van de eigen aard van het individu: zijn het nog wel eigen prestaties, die met doping behaald worden? 1
- In de deugdethiek kijkt men naar hoe een bepaalde keuze tot stand is gekomen: de gemaakte keuze moet het ‘gelukken’ in een evenwichtige ontplooiing van talenten en goede eigenschappen bevorderen 1
- Gebruik van doping hoeft niet de uitdrukking te zijn van een ‘extreem’ verlangen om te winnen. Integendeel, dit kan ook volgen uit een verstandige afweging, en gezien worden als een verantwoorde manier om het presteren te bevorderen, net als bijvoorbeeld een sport-dieet 1
- Op voorwaarde dat de gekozen middelen geen bijwerkingen hebben die bijvoorbeeld het verstand of de ontwikkeling en uitoefening van karakterdeugden negatief beïnvloeden, zie ik in het gebruik van doping in de sport geen belemmering voor het leiden van een deugdzaam leven 1

Opmerkingen

- Als deugdethisch principe kan ook gekozen worden voor één van de karakter- of verstandsdeugden, zoals rechtvaardigheid.
- Een tegengesteld antwoord kan – mits juist en voldoende beargumenteerd – ook worden goed gerekend.

inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 7 juni naar Cito.

Einde